

ВИВЧЕННЯ СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ ІЗ ПІДРЯДНИМ УМОВИ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Яремчук С. М.

викладач кафедри іноземних мов

Національний університет «Львівська політехніка»

вул. С. Бандери, 12, Львів, Україна

orcid.org/0000-0002-5648-7466

kochanyja@gmail.com

Ключові слова: синтаксис, складне речення, підрядна частина, сполучний засіб, сполучник, реальна та ірреальна умови, інішомовна аудиторія.

У статті розглянуто специфіку функціонування складнопідрядних речень із підрядним умови. Подано всі сполучні засоби у реченнях такого плану. Показано місце підрядної частини у реченні. Наведено приклади умовних речень із класичної української художньої літератури.

Навчити іноземця володіти синтаксисом української мови – непросте завдання для викладача технічного закладу вищої освіти, адже студенти немовних закладів не мають великої потреби послуговуватися мовою під час навчання (багато креслять, конструюють, ремонтують, розв'язують задачі). Тому зацікавити такого студента складати складні синтаксичні конструкції вдасться лише питаннями про загальнолюдські проблеми, глобальні катастрофи, сфери інтересів самого студента, планування майбутнього, розмовами про наболіле, читанням та обговоренням художньої літератури.

Подана у статті система вправ та завдань допоможе виробити в іноземних студентів вміння розрізняти та правильно використовувати складнопідрядні речення з підрядним умови, систематизувати та поглибити знання з граматики української мови, активізувати та розвинути навички професійного спілкування на актуальні і суспільно важливі теми.

Складнопідрядним реченням із підрядним умови називають складне речення, підрядна частина якого вказує на реальну чи нереальну (тобто бажану або можливу) умову, за якої відбувається чи могло б відбуватися те, про що говориться у головному реченні.

Синтаксичний матеріал є невід'ємним компонентом заняття з української мови як іноземної. Він сприяє формуванню у студентів-іноземців чіткого, логічного, правильно структурованого висловлювання. Використання як ілюстративного матеріалу поезії та прози українських майстрів слова є важливим складником у досягненні успіху в цьому процесі. Запропоновані вправи сприятимуть підвищенню рівня володіння українською мовою іноземних студентів. Завдання такого плану підходять більше для студентів, які вивчають мову на вищому рівні, а також для магістрантів та аспірантів, які вдосконалюють свої знання з метою написання наукових досліджень українською мовою.

LEARNING OF COMPLEX SENTENCES WITH CONTRACTUAL CONDITIONS IN CLASSES ON UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Yaremchuk S. M.

Teacher at the Department of Foreign Languages

Lviv Polytechnic National University

S. Bandery str., 12, Lviv, Ukraine

orcid.org/0000-0002-5648-7466

kochanyja@gmail.com

Key words: *syntax, complex sentence, subjunctive part, connecting means, conjunction, real and unreal conditions, foreign language audience.*

The article considers the specifics of the functioning of complex sentences with contract conditions. All connecting means are given in sentences of such structure. The place of the contracted part in the sentence is shown. Examples of conditional sentences from classical Ukrainian fiction are given.

Teaching a foreigner to master the syntax of the Ukrainian language is a difficult task for a teacher of a technical institution of higher education, because students of non-language institutions do not have a great need to use the language while studying (drawing, design, repair, solve problems). Therefore, it is possible to interest such students to compose complex syntactic constructions only with questions about universal problems, global catastrophes, areas of interest of the student, planning for the future, talking about pain, reading and discussing fiction.

The system of exercises and tasks presented in the article will help to develop in foreign students the ability to distinguish and correctly use complex sentences with contractual conditions, to systematize and deepen knowledge of Ukrainian grammar, to activate and develop professional communication skills on relevant and socially important topics.

A compound sentence with a subjunctive condition is a complex sentence, the subjunctive part of which indicates a real or unreal (desirable or possible) condition under which what is said in the main sentence occurs or could occur. Syntactic material is an integral part of the lesson on Ukrainian as a foreign language. It contributes to the formation of clear, logical, correctly structured statements in foreign students. The use of words and prose by Ukrainian masters of the word as illustrative material is an important component in achieving success in this process. The proposed exercises will help increase the level of Ukrainian language proficiency of foreign students. Such tasks are more suitable for students who study the language at the highest level, as well as for undergraduates and postgraduate students who improve their knowledge in order to write their research in Ukrainian.

Постановка проблеми. Вивчення української мови як іноземної залишається одним із пріоритетних завдань сучасної лінгводидактики. Незважаючи на те що найактуальнішим аспектом розвитку цього процесу є комунікативне спрямування, поза увагою не може залишитися синтаксис як граматична основа думки. На синтаксичні моделі накладається лексичний матеріал, опрацьовані схеми допомагають іноземцям чітко і логічно висловлювати думки, оскільки «застосування набутих знань та вмінь із синтаксису у практиці зв'язного мовлення» [4, с. 108] – один із головних напрямів засвоєння його елементів.

Успішність навчання іноземних студентів залежить від рівня їхнього мовного розвитку. Через низький рівень мови студентам часто важко висловити свою думку, давати логічно обґрунтовані відповіді на запитання, зв'язно та послідовно розповісти зміст прочитаного. Усе це негативно впливає також і на інші аспекти діяльності іноземних студентів. Вони втрачають інтерес до навчання, не можуть зосередитися під час виконання завдання, у них відзначаємо уповільнений темп роботи, а також недостатню спостережливість та низьку мовну активність.

Ґрунтовному дослідженню синтаксису присвячено праці українських науковців: І. Білодіда [7],

І. Вихованця [2], О. Пономарева [8], М. Каранської [3] та ін. Аспекти методики викладання синтаксису українським та іноземним студентам відображено у працях О. Баранівської [1], С. Дорошенка [4], Р. Христиніанової [9], О. Палінської [6].

Актуальність теми зумовлена недостатністю вивчення проблеми навчання синтаксису в курсі української мови як іноземної, зокрема складно-підрядних речень із підрядними умови; потребою укладання методичних матеріалів для засвоєння синтаксичних одиниць на початковому та середньому етапах вивчення української мови студентами-іноземцями; необхідністю систематизації знань із методики навчання синтаксису української мови в іншомовній аудиторії.

Мета статті – систематизація та класифікація складнопідрядних речень із підрядним умови та методів їх вивчення на заняттях з української мови в іншомовній аудиторії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Навчити іноземця володіти синтаксисом української мови – непросте завдання для викладача технічного закладу вищої освіти, адже студенти немовних закладів не мають великої потреби послуговуватися мовою під час навчання (багато креслять, конструюють, ремонтують, розв'язують задачі). Тому зацікавити такого студента складати складні синтаксичні конструкції вдається лише питаннями про загальнолюдські проблеми, глобальні катастрофи, сфери інтересів самого студента, планування майбутнього, розмовами про наболіле, читанням та обговоренням художньої літератури (наприклад, українського перекладу «Гарі Поттера»). Лише так вдається потроху навчити думати іноземних студентів українською мовою та відтворювати власну думку складними реченнями.

На заняттях нерідко виникають ситуації, коли у студентів-іноземців можуть виникнути труднощі під час побудови складних синтаксичних одиниць із підрядними обставинної семантики, а особливо розрізнення і правильного використання умовних відношень та засобів їх вираження у складному реченні. Читання художніх творів сприяє швидшому засвоєнню усіх складників поліпредикативної конструкції. Як стверджують лінгводидакти, «спостереження готових зразків речень і активна робота над їх створенням сприяють усвідомленому засвоєнню ознак речення як синтаксичної одиниці» [4, с. 120].

Речення, яке складається з двох і більше предикативних частин, що утворюють змістову, структурну та інтонаційну єдність, називається складним: «Веселий вересень у лісі повісив ліхтарі, і сонце на злотистім списі гойдається вгорі» (Ю. Клен). Складнопідрядне речення – це речення, яке складається з двох або більше предикативних

частин, що поєднуються підрядним зв'язком у єдине структурне, семантичне та інтонаційне ціле за допомогою сполучників підрядності або сполучних слів та інших граматичних засобів: «Поет не боїться від ворога смерті, бо вільная пісня не може умерти» (Леся Українка).

Складнопідрядним реченням із підрядним умови називають складне речення, підрядна частина якого вказує на реальну чи нереальну (тобто бажану або можливу) умову, за якої відбувається чи могло б відбуватися те, про що говориться у головному реченні. Наприклад: «І їхати на возі з сіном неприємно, коли віз ось-ось перекинеться в річку» (О. Довженко); «Якби були такі тюрми, то всі б з волі пішли жити до тюрми» (І. Багряний).

Підрядне умовне речення відповідає на питання за якої умови? З головним підрядна частина може з'єднуватися сполучниками якщо, коли, як, раз, коли б, якби, аби, повторюваним сполучником чи (за наявності кількох умов), а також формою умовного способу дієслова в підрядному реченні або формами майбутнього часу чи наказового способу, вжитими в значенні умовного, наприклад: «Раз серце собаче, то і народ малий, і зведеться здорове число їхне нінащо» (В. Барка); «Хоча як інші книги погортай, то перший цар був скіфський Таргітай» (Л. Костенко). Підрядне умовне може бути й інфінітивним: «Аби нам у гори дістатись, я тебе там вигою, брате» (Леся Українка).

Сполучник коли в підрядному умовному реченні здебільшого має тільки умовне значення, не обтяжене часовим відношенням, і є стилістично нейтральним, наприклад: «Коли я вас образив, то прошу пробачення» (М. Хвильовий); «Коли б і сталась перемога, то це було б лише від Бога!» (О. Олесь).

Розрізняють два типи підрядних умовних речень. Речення першого типу виражають дійсну, реальну умову, за наявності якої можлива дія головного речення. Вони приєднуються до головного сполучниками якщо, як, коли, раз. Наприклад: «Якщо ти мені допоможеш, я буду дуже вдячним». Другий тип підрядних речень виражає ірреальну умову, тобто нездійсненну. Ці речення приєднуються до головного сполучниками коли б, якби, аби. Головне речення теж містить указівку на нереальність дії, яка граматично виражається формою умовного способу. Наприклад: «Якби сьогодні була гарна погода, ми пішли б у парк. Проте погода була поганою, падав дощ, і ми нікуди не пішли».

Підрядна частина відноситься до всього головного речення і може займати будь-яке місце щодо нього: «Якби фортуна не була сліпою, хіба б лежав той грек на дні Супою?» (Л. Костенко); «Які б то звуки розітнулись, коли б ви дивних струн торкнулись!» (О. Олесь).

Багато працювати → мати багато грошей → купити автомобіль → поїхати подорожувати → побачити гарні місця → зробити фотографії → показати фотографії друзям → наступного року поїхати подорожувати з друзями.

Дещо складнішим є завдання, коли студентів пропонують дати відповідь на запитання складно-підрядним умовним реченням.

Завдання 7. Дайте відповіді на запитання. Використовуйте підрядні речення умови.

1. За якої умови не буде екологічних катастроф?

2. За якої умови атомну станцію закриють?

3. За якої умови населення прибережного регіону евакуюють?

4. За якої умови можна буде пити воду з крана?

5. За якої умови можна буде купатися в річці?

На завершальному етапі вивчення умовних речень варто дати студентам скласти речення самостійно. Для цього слід наперед підготувати невеликі схеми, аби студентам-іноземцям було легше.

Завдання 8. Складіть речення за схемами:

1. [], (якщо). 2. (Якби), то []. 3. (Коли), [].

4. (Якщо), []. 5. [], (коли).

Завдяки поданій системі вправ та завдань викладачеві-словесникові вдасться виробити в іноземних студентів уміння розрізняти та пра-

вильно використовувати складнопідрядні речення з підрядним умови, систематизувати та поглибити знання з граматики української мови, активізувати та розвинути навички професійного спілкування на актуальні і суспільно важливі теми.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Синтаксичний матеріал є невід'ємним компонентом заняття з української мови як іноземної. Він сприяє формуванню у студентів-іноземців чіткого, логічного, правильно структурованого висловлювання. Використання як ілюстративного матеріалу поезії та прози українських майстрів слова є важливим складником у досягненні успіху в цьому процесі. Запропоновані вправи сприятимуть підвищенню рівня володіння українською мовою іноземних студентів. Завдання такого плану підходять більше для студентів, які вивчають мову на вищому рівні, а також для магістрантів та аспірантів, які вдосконалюють свої знання з метою написання своїх наукових досліджень українською мовою.

Оскільки вивчення складнопідрядних речень в іншомовній аудиторії не знайшло на разі достатнього висвітлення в українській лінгводидактиці, тому потребує уваги українських методистів як у практичному, так і в теоретичному аспектах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранівська О. Українсько-польська орфографічна, граматична і лексична інтерференція в навчанні української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2007. Вип. 2. С. 178–184.
2. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. Київ: Либідь, 1993. 368 с.
3. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови. Київ: Либідь, 1995. 191 с.
4. Методика викладання української мови: навчальний посібник / за ред. С.І. Дорошенка. Київ: Вища школа, 1992. 398 с.
5. Панова Л.С., Андрійко І.Ф., Тезікова С.В. Методика навчання іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах: підручник. Київ: Академія, 2010. 328 с.
6. Палінська О. Крок-2 (рівень В1). Українська мова як іноземна: книга для студента. Львів: Дон Боско, 2014. 160 с.
7. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / за заг. ред. І.К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1972. 516 с.
8. Сучасна українська мова: підручник / за ред. О.Д. Пономарева. Київ: Либідь, 2001. 400 с.
9. Христіанінова Р.О. Складнопідрядні речення в сучасній українській літературній мові: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. 363 с.

REFERENCES

1. Baranivska O. (2007) Ukrainsko-polska orfohrafichna, hramatychna i leksychna interferentsiia v navchanni ukrainiskoi movy yak inozemnoi. [Ukrainian-Polish Orthographic, Grammatical and Lexical Interference in Teaching Ukrainian as a Foreign Language]. *Theory and Practice of Teaching Ukrainian as a Foreign Language*. Lviv: vydavnytstvo LNU im. I. Franka. Vol. 2. P. 178-184.
2. Vykhovanets I.R. (1993) Hramatyka ukrainiskoi movy. Syntaksys [Grammar of the Ukrainian Language. Syntax]. Kyiv: Lybid. 368 p.
3. Karanska M.U. (1995) Syntaksys suchasnoi ukrainiskoi literaturnoi movy [Syntax of Modern Ukrainian Literary Language.]. Kyiv: Lybid. 191 p.
4. Metodyka vykladannia ukrainiskoi movy: navchalnyi posibnyk [Methods of Teaching the Ukrainian Language: a Textbook] (1992) / Za red. S. I. Doroshenka. Kyiv: Vyshcha shkola. 398 p.

5. Metodyka navchannia inozemnoi movy u zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh: pidruchnyk [Methods of Teaching a Foreign Language in Secondary Schools: a Textbook] (2010) / L.S. Panova, I.F. Andriiko, S.V. Tezikova. Kyiv: Akademiia. 328 p.
6. Palinska O. Krok-2 (level B1). (2014) Ukrainska mova yak inozemna: knyha dlia studenta [Ukrainian as a Foreign Language: Student's Book]. Lviv: Don Bosko. 160 p.
7. Suchasna ukrainska literaturna mova: Syntaksys [Modern Ukrainian Literary Language: Syntax] (1972) / Za zah. red. I.K. Bilodida. Kyiv: Naukova dumka. 516 p.
8. Suchasna ukrainska mova: Pidruchnyk [Modern Ukrainian Language: Textbook] (2001) / Za red. O.D. Ponomareva. Kyiv: Lybid. 400 p.
9. Khrystianinova R.O. (2012) Skladnovidriadni rechennia v suchasni ukrainskii literaturnii movi: monohrafiia. [Complex Sentences in Modern Ukrainian Literary Language: Monograph]. Kyiv: vydavnychi dim Dmytra Buraho. 363p.